

Viburnum (II): winter- en voorjaarsbloeiers

In het eerste artikel in deze reeks werden de wintergroene *Viburnum* voorgesteld. In dit tweede deel is het de beurt aan de winter- en voorjaarsbloeiers. In de donkere wintermaanden zijn winterbloeende heesters onontbeerlijk. Verschillende *Viburnum* voorzien hierin. In het voorjaar is de uitbundige bloei van sommige soorten een mooie aanvulling op de vele roze- en geelbloeende bomen en struiken.

Viburnum is een zeer belangrijk geslacht voor de Nederlandse boomteeltsector. Een behoorlijk aantal soorten en nog meer cultivars worden veelvuldig in tuinen, parken en de openbare ruimte toegepast. Er is voor elk seizoen wel een bloeiende soort en/of cultivar te vinden. Daarnaast produceren verschillende soorten en cultivars overdadig gele tot dieprode, blauwe of zwarte vruchten. De planten variëren van lage struiken tot kleine bomen. Het grootste deel is 's winters bladverliezend, maar een aantal soorten is (half)wintergroen. Grofweg is *Viburnum* in een aantal groepen in te delen. De winter- en voorjaarsbloeiers kunnen globaal in twee groepen worden verdeeld: de winter- en voorjaarsbloeiers en *V. plicatum* en cultivars. In dit artikel gaat het over de winter- en voorjaarsbloeiers. In een derde artikel zullen de cultivars van *V. plicatum* worden behandeld, samen met bladverliezende soorten en cultivars met aantrekkelijke vruchten.

Familiebanden

Viburnum werd voorheen in de *Caprifoliaceae* (kamperfoeliefamilie) ingedeeld, maar sinds een aantal jaren is deze familie opgesplitst in een aantal kleinere. Hierbij werd *Viburnum* in de *Adoxaceae* geplaatst, samen met onder andere *Sambucus*, de naaste verwant van *Viburnum*. Vooral in de bloei en de vruchten zijn de overeenkomsten tussen *Sambucus* en *Viburnum* te zien.

Winterbloeiende *Viburnum* zijn misschien iets minder bekend dan *Hamamelis*, maar ze vormen een goede tweede. Het is maar een klein deel van het assortiment, maar wel een belangrijk deel. Wetenschappelijk gezien behoren de winterbloeiende *Viburnum* tot de enige sectie (groep) in het geslacht waarvan de bloemen in pluimen staan. Bij alle andere *Viburnum* staan ze in tuilen (officieel 'gevorkt bij scherm' genoemd). De planten zijn dus gemakkelijk aan de bloeiwijze te herkennen. Naast de winterbloeiers behoren ook soorten als *V. erubescens*, *V. sieboldii*, *V. henryi* en *V. hillieri* hiertoe. De twee laatstgenoemde zijn al bij de wintergroene *Viburnum* aan bod geweest.

Winterbloeiers: *Viburnum farreri*

De winterbloeiende *Viburnum* worden slechts vertegenwoordigd door twee soorten en één hybride tussen deze soorten. De twee soorten waar het om gaat, zijn *V. farreri* en *V. grandiflorum*.

Viburnum farreri, vroeger bekend als *V. fragrans*, is een winterharde heester die circa 3 m hoog

wordt. De plant groeit van nature vrij slank omhoog en zal pas op latere leeftijd uitgroeien tot een ronde struik. Vanaf eind oktober kunnen de bloemen openen. Als het gaat vriezen, stopt de bloei, om weer door te gaan als de vorstperiode voorbij is. Uiteindelijk zal de bloei voortduren tot eind januari, maar bij vorst is de bloeiperiode langer. De bloemen zijn (zeer licht) roze.

Er zijn enkele cultivars, waarvan 'Candidissimum' de bekendste is. In tegenstelling tot de soort bloeit deze met witte bloemen. Helaas is deze mooie cultivar wat lastiger te vermeerderen en ook als plant vrij zwak. Ook bij vaststaande planten kunnen spontaan takken afsterven. Vermijd 'Nanum'. Achter deze veelbelovende naam schuilt een fijnvertakt struikje tot 1 m hoog, dat echter niet of nauwelijks bloeit. Er zijn ook klonen die oorspronkelijk (en waarschijnlijk nog steeds) als 'Nanum' op de markt zijn en wel goed bloeien. Deze heten 'December Dwarf' en 'Fioretta'. 'December Dwarf' groeit iets hoger dan 'Nanum' en bloeit rijk in december. 'Fioretta' groeit nog iets hoger en zal uiteindelijk zo'n 2 m hoog worden. Ook deze cultivar bloeit rijk, maar iets later in het seizoen, omstreeks eind januari.

Een prima cultivar is 'Farrer's Pink', wat in feite de aan te bevelen *V. farreri* is. De plant ziet eruit als een 'gewone' *V. farreri*, maar de bloemen zijn dieproze bij openen en verbloeien zachtroze. 'Farrer's Pink' bloeit pas tegen het einde van de

winter, vanaf eind februari. De bloei gaat door totdat de bladeren uitlopen.

Viburnum grandiflorum

De andere winterbloeiende soort is *V. grandiflorum*, die niet zo bekend is, vooral omdat hij niet zo winterhard is. Ook dit is een forse struik die relatief slank omhoog groeit. De bloemen verschijnen al rond half november en zijn duidelijk groter dan bij *V. farreri*. De bloemknoppen zijn donkerroze en de geopende bloemen zijn zachtroze. Bij de forma *foetens* zijn de bloemen wit. Op zich is *V. grandiflorum* niet van groot belang voor onze tuinen en parken, ware het niet dat het de ouder is van de enige, zeer bekende, hybride: *Viburnum ×bodnantense*.

Viburnum ×bodnantense

In 1933 ontstond in de botanische tuin van Edinburgh in Schotland een hybride tussen *V. grandiflorum* en *V. farreri*. Twee jaar later werd in de Bodnant Garden in Noord-Wales dezelfde kruising herhaald, maar in dit geval werd *V. farreri* als moederplant gebruikt. De hybride die in Wales ontstond, werd naar de tuin vernoemd: *V. ×bodnantense*. De beste zaailing werd benaamd en 'Dawn' genoemd. Het is een forse, tot circa 3 m hoge struik met een opgaande habitus. Eind november begint deze plant te bloeien en de hoofdbloei valt meestal in februari en begin maart, afhankelijk van eventuele vorstperiodes. De bloemen zijn roze, later wat verblekend naar rozewit. De knoppen zijn opvallend donkerroze van kleur.

Viburnum farreri 'Farrer's Pink'

die eind mei openen, staan in sierlijke trosjes, die vanuit de bladoksels naar beneden hangen. De bloemen zijn roomwit, terwijl de bloemsteeltjes en kelkjes roodachtig zijn. Het zorgt voor een mooi contrast.

Viburnum sieboldii is van een geheel andere orde. Dit is een grote struik tot kleine boom die gemakkelijk 4 m of hoger wordt. De bladeren zijn glanzend frisgroen en geuren ietwat onaangenaam bij wrijven, wat trouwens in mindere mate ook bij *V. farreri* en *×bodnantense* het geval kan zijn. Bij oudere bomen is de lichtbruine bast ruw en gegroefd. In mei openen de crèmewitte bloemen in grote, brede pluimen. Ze kunnen worden gevolgd door glanzend rode vruchten. De cultivar 'Seneca' groeit iets forser en kan een boom met een ronde kroon van 7-10 m hoog worden. Net als de soort is 'Seneca' rijkbloeiend en geeft de boom (na kruisbestuiving) veel vruchten. Als de ruimte er is, is zowel *V. sieboldii* als 'Seneca' een imposante, zeer aanbevelenswaardige plant.

Viburnum carlesii* en *V. ×carlcephalum

De meest in het oog springende voorjaarsbloeiende *Viburnum* is *V. carlesii*. Deze Koreaanse soort groeit uit tot een bolvormige struik van zo'n 1,5 hoog. De bladeren zijn vaak wat grijzig groen en dof. De witte bloemen staan in tot 8 cm grote, bolronde tuilen. De bloemknoppen zijn bruinrood. De bloemen geuren sterk en aangenaam, wat één van de grote troeven van *V. carlesii* is. De niet meer bestaande Slieve Donard Nursery in Noord-Ierland heeft verschillende goede cultivars geïntroduceerd, waarvan 'Aurora' zonder twijfel de bekendste en ook de beste is. De bloemknoppen van 'Aurora' zijn donker roodrood en ook de geopende bloemen zijn rozewit. Er zijn planten met witte bloemen in cultuur onder de naam 'Aurora'; deze zijn niet soortecht. Ook 'Diana', geïntroduceerd door dezelfde Noord-Ierse kwekerij, is aan te bevelen. Op jonge leeftijd groeit de plant net zo sterk als 'Aurora', maar uiteindelijk blijft 'Diana' compacter. De bloemknoppen zijn wellicht nog iets intenser van kleur, maar de geopende bloemen zijn wit.

De Chinese *V. macrocephalum* f. *keteleeri* is een ondergewaardeerde forse struik van Chinese origine. Het is een breed opgaand groeiende struik met iets glanzend, donkergroen blad. De bloeiwijze is een min of meer afgeplatte tuil met een centrum van fertiele bloemen (met stampers en meeldraden) en een rand van steriele bloemen. De bloeiwijze heeft wel iets

Viburnum bodnantense 'Charles Lamont'

De in Edinburgh ontstane hybride, die dus ouder is dan de in Bodnant Garden als eerste benaamde cultivar, werd later vernoemd naar de assistent-curator, 'Charles Lamont'. Dit is waarschijnlijk de beste cultivar van *V. ×bodnantense*. Op het eerste gezicht lijkt de plant sterk op 'Dawn', maar de bloemen zijn wat groter en de geopende bloemen blijven iets beter op kleur. Een belangrijk voordeel van 'Charles Lamont' is dat deze plant juist op jonge leeftijd rijker bloeit dan de andere *V. ×bodnantense*-cultivars.

'Charles Lamont' zal circa 3,5 m hoog worden. De hoofdbloei valt van eind januari tot eind maart. Later ontstond ook nog een witbloeiende cultivar, 'Deben' genaamd. Dit is een zeer goed alternatief voor de al genoemde *V. farreri* 'Candidissimum', hoewel de afzonderlijke bloemen een fractie kleiner zijn. Maar 'Deben' is duidelijk sterker en het is gemakkelijkere plant die zeer rijk bloeit.

Voorjaarsbloeiende *Viburnum*

Als de winterbloeiers zijn uitgebloeid, wordt het stokje overgenomen door de voorjaarsbloeiers. In het vorige artikel werden *V. ×burkwoodii* en cultivars al beschreven. Naast (half)wintergroen zijn ze ook uitstekende voorjaarsbloeiers. Onder de voorjaarsbloeiers worden hier de soorten en cultivars gerekend die in april en mei bloeien. Omdat de sierwaarde van *Viburnum* zich vaak niet beperkt tot alleen de bloei, is er een overlap met de soorten en cultivars die juist vanwege de aantrekkelijke vruchten geplant kunnen worden. Verwant aan de winterbloeiende *Viburnum* zijn *V. erubescens* en *V. sieboldii*. Al is het maar omdat ze tot dezelfde sectie behoren, die met de bloemen in pluimen. Bij *V. erubescens* is dit het duidelijkst te zien. Het is een vrij opgaand groeiende struik tot enkele meters hoog. Qua uiterlijk zit hij ongeveer tussen *V. farreri* en de wintergroene *V. henryi* in. Gewoonlijk is *V. erubescens* vrijwel bladverliezend, maar hoe milder de winter, des te meer groenblijvend is de plant. De bloemen,

weg van *V. plicatum*. Opvallend is dat de soort *V. macrocephalum* volledig steriele bloemen heeft. Deze steriele vorm is als eerste beschreven als zijnde de soort. Pas later werd de fertiele vorm, die dus eigenlijk de natuurlijke vorm is, beschreven als *f. keteleeri*. Om de steriele vorm aan te duiden, wordt soms de cultivarnaam 'Sterile' toegevoegd.

In 1932 ontstond op de Engelse kwekerij Messrs. Burkwood & Skipwith, in Kingston-on-Thames (jawel, dezelfde als van *V. xburkwoodii*) een hybride tussen *Viburnum carlesii* en *V. macrocephalum*. Deze plant, *V. xcarlcephalum* genoemd, groeit uit tot een ronde struik van circa 2-2,5 m hoogte. De bladeren zijn iets glanzend donkergroen en krijgen soms een rode herfstkleur. De bloemtuilen kunnen 15 cm in doorsnede zijn en ook de afzonderlijke bloemen zijn relatief groot, zo'n 1,5 cm. De bloemen geuren sterk en aangenaam. Vooral op lichtere gronden is *V. xcarlcephalum* een prima struik, die al op jonge leeftijd rijk bloeit. 'Cayuga' is een goede, rijkbloeiende cultivar.

Gelderse roos

De Gelderse roos, *V. opulus*, is één van de twee *Viburnum*-soorten die inheems is in Nederland. Deze soort komt verspreid over geheel Nederland voor. Het is een grote struik, tot ruim 2,5 m hoog en breed. De typisch handvormig gelobde bladeren zijn zeer kenmerkend. De bloemen staan in platte tuilen, die bestaan uit steriele randbloemen en fertiele (vruchtbare) bloemen in het centrum. Ze worden gevolgd door helderrode vruchten. Hierover meer in het derde en laatste deel over *Viburnum*. Twee cultivars die vanwege de fraaie bloei toegepast kunnen worden, zijn 'Compactum' en 'Roseum'. 'Compactum' is een schitterende compacte vorm, die niet veel hoger zal worden dan 1 m. De struik heeft gezond donkergroen blad en bloeit omstreeks half mei zeer rijk met witte tuilen. De bloemen worden gewoonlijk gevolgd door massa's rode vruchten. 'Compactum' moet trouwens niet worden verward met 'Nanum', een dwergvorm tot circa 60 cm hoog die zelden bloeit en waarvan het blad zeer regelmatig wordt aangetast door luizen en sneeuwbalhaantjes. 'Roseum' is wellicht bekender onder de Nederlandse naam: gewone sneeuwbal. Ondanks de fonetische gelijkenis betekent 'Roseum' niet 'roze', maar 'roos-achtig'. De bloeiwijze van 'Roseum' is bolvormig en bestaat uit alleen maar steriele bloemen. Er worden dan ook geen vruchten gevormd. Naast het gebruik als tuinplant of in de openbare ruimte is 'Roseum' ook populair in

de vorm van bloeiende takken in de bloemisterij. De Amerikaanse *V. trilobum* en Japanse *V. sargentii* zijn zeer nauw aan *V. opulus* verwant en worden door sommige taxonomen als variëteiten hiervan beschouwd. De vorm van het blad en van de bloeiwijze, de rode vruchten en oranje tot (purper)rode herfstkleuren zijn overeenkomsten tussen deze drie soorten. Bijzonder aanbevelenswaardig is de Amerikaanse cultivar *V. sargentii* 'Onondaga'. Het blad loopt bruinrood uit en vormt een prachtige combinatie met de roomwitte bloemen. Gedurende korte tijd in het voorjaar is 'Onondaga' een ware blikvanger.

Wollige sneeuwbal

De tweede soort die inheems is in Nederland, is *V. lantana*, de wollige sneeuwbal. Deze soort is zeer zeldzaam en komt slechts op enkele plaatsen in de kalkrijke heuvels van Zuid-Limburg voor. Het is een forse, opgaand groeiende struik, tot ruim 2,5 m hoog. De bladeren zijn, vooral aan de onderzijde, dicht grijswollig behaard. De witte bloemen staan in halfbolronde tuilen en openen rond eind april – begin mei. De wilde soort wordt vooral als bos- en haagplantsoen gebruikt. Er is een aantal cultivars, die voornamelijk een afwijkende (lees: 'nettere') groeiwijze hebben. Of het moet gaan om de gekleurde bladeren van de geelbladige 'Aureum' en de bontbladige 'Variegatum'. Het al dan niet toepassen van deze cultivars is zeer smaakgebonden.

De Amerikanen

Een aantal Amerikaanse *Viburnum*-soorten groeit uit tot forse struiken of kleine bomen met gladde, glanzende bladeren. De herfstkleuren van deze soorten zijn vaak schitterend, veelal in combinatie met roze, rode en later zwart verkleurende vruchten. De bloemen zijn op zich niet spectaculair, maar als totaalbeeld zijn de planten prima toe te passen. We hebben het dan onder andere over *Viburnum lentago*, *V. nudum*, *V. prunifolium* en *V. rufidulum*. Gebruik deze als solitair of in kleine groepen (meer vruchten!) tussen vaste planten. De sierwaarde is niet spectaculair, maar het zijn sterke soorten die op verschillende momenten in het jaar aantrekkelijk zijn. Van *V. rufidulum* is er een prima cultivar: 'Royal Guard'. Het is een vrij slank opgaand groeiende struik, compacter dan de soort. De bladeren zijn glanzend donkergroen en kleuren dieprood tot diep purperrood in de herfst. De bloemen zijn crèmewit en staan in halfbolronde tuilen.

Verwarring

Eén van de mooiste soorten is de Japanse *Viburnum furcatum*. Het is een breed opgaande struik, die na vele jaren uiteindelijk ruim 3 m hoog kan worden. Doordat de takstand vrij horizontaal is, krijgt de plant een mooie etagevormige habitus. De grote bladeren zijn hartvormig en hebben een mooie textuur door de

Viburnum lantana 'Variegatum'

diepliggende nerven. De bloemen staan in platte tuilen, met langs de rand steriele lokbloemen en fertiele bloemetjes in het hart. Deze soort is niet gemakkelijk te vermeerderen en zeker niet algemeen verkrijgbaar.

Een synoniemnaam van *V. furcatum* is *V. lantanoides*. En laat dit nu net een (Amerikaanse) soort zijn die ook nog behoorlijk op *V. furcatum* lijkt. *V. lantanoides* is echter in alle delen iets groter en kan uitgroeien tot een kleine boom van ruim 4 m. De bladeren hebben een minder uitgesproken hartvormige voet en de steriele bloemen zijn naar verhouding kleiner. Ook vormt *V. lantanoides* wortelopslag, iets wat *V. furcatum* niet doet.

Standplaats en toepassing

Alle *Viburnum* houden van een niet te natte, goed doorlatende bodem. Dit kunnen zowel veen-, zand- als lichte klei- en lössgronden zijn. De ideale pH ligt voor de meeste soorten en

cultivars tussen 4,5 en 5. Andere soorten, zoals *V. lantana* en cultivars, zijn uitgesproken kalkminners. Ze kunnen het beste in de volle zon of lichte schaduw worden geplant, maar houd er rekening mee dat een plaats in de schaduw wel ten koste gaat van de bloeirijkheid en de daaruit volgende vruchtdracht.

Vrijwel alle *Viburnum* produceren meer vruchten na kruisbestuiving. Als veel vruchten gewenst zijn, is het sterk aan te raden om steeds meer dan één (bij voorkeur drie of vijf) planten bij elkaar te planten.

Wat ziekten en plagen betreft, kan *Viburnum* gevoelig zijn voor fytoftora. Een goed doorlatende bodem en voldoende vitale planten verkleinen het risico hierop wel, maar aantastingen zijn nooit helemaal te voorkomen. Een andere aantasting die *Viburnum* kan treffen, is het sneeuwbalhaantje. Dit insect, verwant aan de bekende elzen- en wilgenhaantjes, kan in korte

tijd veel schade aan het blad aanrichten.

De veelzijdigheid van *Viburnum* uit zich ook in de toepassingsmogelijkheden. Ze kunnen zowel goed in (particuliere) tuinen en parken worden toegepast als in het openbaar groen. Soorten als *V. lantana* en *V. opulus* worden regelmatig toegepast als bos- en haagplantsoen. Uitgezonderd de 'deftigere' *V. erubescens*, *V. furcatum* etc. kan *Viburnum* trouwens prima in het openbaar groen worden toegepast. Juist de winter- en voorjaarsbloeiers kunnen de nog grauwe plantvakken met bodembedekkers al vroeg in het jaar opfleuren.

